LETTERHOEK

Jrg. 7 | 2011 | Nr. 2

Reconstructie Franeker bibliotheek 6
Moanne fan it Fryske boek 10
Nieuw festival Nordic 14

TRESOAR

Ex libris nei in ûntwerp fan Andries Lens (1739-1822) út de kolleksje fan de Belgyske samler en bibliofyl C. van Hulthem (1764-1832). De Freonen fan Tresoar skriuwe in wedstriid út om in nij ex libris foar de Freonen te ûntwerpen. Sjoch side 20. (Foto Haye Bijlstra)

Op 14 oktober is in Franeker een congres met het thema ‘Verdwenen, maar niet vergeten: Achtergronden van de opheffing van de Academie van Franeker in 1811’. Het is dit jaar tweehonderd jaar geleden dat de universiteit werd opgeheven.

9

DichterBy is de namme fan in nije applikaasje foar de smartphone. Mei dizze ‘app’ kin yn Fryske doarpen en stêden nei gedichten harke wurde fia de telefoan. Tresoar hat dizze gedichte-app ûntwikkele foar de Moanne fan it Fryske boek.

12

Jan Dijkstra docht al goed fyftjin jier ûndersyk nei de ferfeaning yn Fryslân. Wat begûn as genealogysk ûndersyk rûn út op in sneuperij dêr’t eins gjin ein oan komt. Dochs wol er der dit jier in punt achter sette en syn befiningen publisearje.

22

Op de foarside fan dizze *Letterhoeke* it affysje ‘de boekeslynster’ fan de Moanne fan it Fryske boek nei in ûntwerp fan Barbara Jonkers. De foto is makke troch Heleen Haytema. Sjoch side 10.

4 Fan de redaksje | Van de redactie

6 Reconstructie van een bibliotheek
|Haye Bijlstra

9 Congres over de Universiteit Franeker 1811
|Jacob van Sluis

10 Moanne fan it Fryske boek
|Janny Bottema en Wieke de Haan

12 Fryske fersen op de mobile telefoan
|Neeltje van der Weide

13 Konvinsje fan Achlum
|Theo Kuipers

14 Nieuw festival Nordic
|Bert Looper

16 Zeezieke palingen aan boord
|Emila Sarboland

18 Geschenk van de Freonen
|Arjen Dijkstra

20 Untwerp in ex libris
|Simone Steenbeek

21 Genealogische contactdag
|George Schepperle

22 Undersiker oan it wurd: Jan Dijkstra
|Marijke de Boer

24 Skriuwster Itty Sluis ferstoarn
|Teake Oppewal

25 De poëzij fan D.A. Tamminga
|Jelle Krol

26 Meiwurker oan it wurd: Aly de Boer
|Marijke de Boer

28 De opheffing van de Friese Maatschappij van Landbouw
|Sjoerd de Haan

29 Nieuwe aanwinsten
|Ids de Jong, Sjoerd de Haan en Amarens Hibma

30 Nijs fan de Stifting Freonen fan Tresoar

31 Kolofon | Colofon

32 Aktiviteiten | Activiteiten

Fan de redaksje

Frijwilliger Sake Hylkema naam ôfskied. (Foto Haye Bijlstra)

It earste part fan dit jier wie foar Tresoar in drokke perioade. Der wienen wer in soad aktiviteiten, presintaasjes en nije oanwinsten. In pear bysûndere mominten: de middei mei sechtich Babsen (trou-amtners) yn it ramt fan Fryslân 1811, de oerdracht fan de argiven fan Peter Karstkarel en Rob Tielman en de wer tige slagge Nacht fan de Filosofy. Ek de busse-útstalling luts fan it simmer in soad besikers.

Geskink Freonen

It geskink dat de Freonen fan Tresoar ferline jier oan Tresoar skonken hawwe, hat in bysûnder ferfolch krigen: it boek mei de nijsgjirrige beskôgings fan Pierre Joseph Gauthier-Stirum, Frânsk amtner fan it Fryslân fan begjin 1800, is fan it Frânsk oerset yn it Nederlânsk. De titel is *Pittoreske reis door Friesland, een van de Zeven Verenigde Provinciën*. It oersetwurk is dien troch in frijwillichster fan Tresoar, Elisa Vivant en útjouwer Steven Sterk hat der in prachtich boekje fan makke.

Personiel

De ûndernimmingsrie fan Tresoar hat in nije foarsitter krigen; nei in perioade fan fiif jier hat Theo Kuipers syn taak oerdroegen oan Tjeerd de Jong, dy't by Tresoar konservearringsadviseur is. Tjeerd wie al lange tiid lid fan de ûndernimmingsrie en is no dus ta foarsitter beneamd. Ein july namen wy ôfskie fan Sake Hylkema dy't him hast tritich jier lang as frijwilliger ynset hat foar de Freonen fan de Argiven, it Ryksargyf en Tresoar. No't hy tachtich jier is, wurdt it tiid om it rêstiger oan te dwaan.

Besunigings

Dizze maaitiid waard dúdlik hoe't de besunigings fan de oerheid foar de kultuersektor útfalle sille. Ek Tresoar sil net oan besunigings ûntkomme. It seach der ynearsten somber út, mar nei in yngewikkeld oerlis tusken ryk, IPO (Inter Provinciaal Overleg) en de provinsje Fryslân witte wy no wêr't wy oan ta binne. Tresoar sil fan 2012 ôf likernôch 200.000 euro fan syn jierlikse budzjet ynleverje moatte. Twa ton is sûnder mis in grut bedrach, mar as wy sjogge hoe't de kultuersektor yn syn gehiel oanpakt wurdt dan hie it slimmer kind. Hoe't Tresoar dit grutte bedrach opbringe moat, is noch net dúdlik. Der moat in kar makke wurde oer taken en aktiviteiten dy't tenei mooglik net trochgean kinne. De besluten dêroer wurde yn de kommende moannen nommen.

Redaksje

De redaksje fan *Letterhoeke* hat in nije gearstalling krigen. Lourens Oldersma en Thys van der Veen hawwe fan it begjin ôf oan by de produksje fan dizze periodyk belutsen west. Wy sizze harren tank foar har ynset yn de redaksje. Se meitsje plak foar Wieke de Haan en Ids de Jong.

Van de redactie

Het eerste deel van dit jaar was voor Tresoar een drukke periode. Er waren weer veel activiteiten, presentaties en nieuwe aanwinsten. Een paar bijzondere momenten: de middag met zestig Babsen (trouwambtenaren) in het kader van Fryslân 1811, de overdracht van de archieven van Peter Karstkarel en Rob Tielman en de opnieuw zeer geslaagde Nacht van de Filosofie. Ook de bussententoonstelling trok in de zomer veel bezoekers.

Geschenk Vrienden

Het geschenk dat de Vrienden van Tresoar vorig jaar aan Tresoar hebben geschonken, heeft een bijzonder vervolg gekregen: het boek met de interessante beschouwingen van Pierre Joseph Gauthier-Stirum, Frans ambtenaar van het Fryslân van begin 1800, is uit het Frans vertaald in het Nederlands. De titel is *Pittoreske reis door Friesland, een van de Zeven Verenigde Provinciën*. De vertaling is gemaakt door een vijwilligster van Tresoar, Elisa Vivant en uitgever Steven Sterk maakte er een prachtig boekje van.

Personeel

De ondernemingsraad van Tresoar heeft een nieuwe voorzitter gekregen; na een periode van vijf jaar heeft Theo Kuipers zijn taak overgedragen aan Tjeerd de Jong, die bij Tresoar conserveringsadviseur is. Tjeerd was al lange tijd lid van de ondernemingsraad en is nu dus tot voorzitter benoemd. Eind juli namen we afscheid fan Sake Hylkema die zich bijna dertig jaar lang als vrijwilliger heeft ingezet voor de Vrienden van de Archieven, het Ryksargyf en Tresoar. Nu hij tachtig jaar is, wordt het tijd om rustiger aan te doen.

Bezuinigingen

Afgelopen lente werd duidelijk hoe de bezuinigingen van de overheid voor de cultuursector zullen uitpakken. Ook Tresoar zal niet aan bezuinigingen ontkomen. Het zag er in eerste instantie somber uit, maar na een ingewikkeld overleg tussen rijk, IPO (Inter Provinciaal Overleg) en de provincie Fryslân weten we nu waar we aan toe zijn. Tresoar zal vanaf 2012 ongeveer 200.000 euro van zijn jaarlikse budget moeten inleveren. Twee ton is zeker een groot bedrag, maar als we zien hoe de cultuursector in zijn geheel wordt aangepakt dan had het erger kunnen zijn. Hoe Tresoar dit grote bedrag moet opbrengen, is nog niet duidelijk. Er moet een keuze worden gemaakt over taken en activiteiten die voortaan mogelijk niet kunnen doorgaan. De besluiten daarover worden in de komende maanden genomen.

Redactie

De redactie van *Letterhoeke* heeft een nieuwe samenstelling gekregen. Lourens Oldersma en Thys van der Veen zijn vanaf het begin bij de productie van deze periodiek betrokken geweest. We bedanken allebei voor hun inzet in de redactie. Ze maken plaats voor Wieke de Haan en Ids de Jong.

De tentoonstelling over de geschiedenis van busmaatschappijen in Fryslân trok veel bezoekers. (Foto Haye Bijlstra)

Reconstructie van een bibliotheek

Hoe zag de bibliotheek van de Franeker universiteit er in het begin van de zeventiende eeuw uit? Met de vondst van een bibliotheekcatalogus in Parijs kan daar nu een indruk van worden gegeven. Tresoar laat een wetenschappelijke reconstructie van de bibliotheek met de originele boeken zien zoals die er naar alle waarschijnlijkheid in 1601 heeft uitgezien. Het is uniek dat de boeken van de universiteitsbibliotheek grotendeels als geheel bewaard zijn gebleven.

Boeken uit de voormalige universiteitsbibliotheek van Franeker, nu goed bewaard in de magazijnen van Tresoar.

Ovaal bibliotheekstempel, bevattende de wapens van de provincie Fryslân, de elf steden en de drie goën. Meestal als blindstempeling op voor- en achterplat van de boeken aangebracht.

Boek met enig overgebleven originele kettingklamp met ring.

Gang op de verdieping van het voormalig universiteitsgebouw te Franeker met in het zicht de muurstijlen met korbelen sleutelstukken en moerbalken. (Foto's Haye Bijlstra)

|Haye Bijlstra

De tentoonstelling 'De academiebibliotheek te Franeker; een reconstructie van de situatie in 1601' wordt zondag 18 september geopend. In de tentoonstelling zijn de belangrijkste veronderstellingen op een rij gezet, zodat er een duidelijker beeld van de Franeker universiteitsbibliotheek kan worden gevormd. De wetenschappelijke reconstructie is gemaakt aan de hand van de bibliotheekcatalogus *Catalogus librorum bibliothecae academiae Franekerensis [...] D.Henrici Antonii Nerdeni Theologiae Doctoris, Franeker 1601*. Die, tot nu toe de oudste bekende gedrukte, bibliotheekcatalogus is gevonden in de Bibliothèque nationale de France in Parijs. Het is waarschijnlijk het enige overgebleven exemplaar.

Catalogus

Een bibliotheekcatalogus is niet meer dan een inhoudsopgave van de fysieke bibliotheek. In zo'n catalogus worden de boeken door middel van titelbeschrijvingen zodanig beschreven dat de lezer van de catalogus zich een goed beeld kan vormen van de boeken. Een catalogus van een bibliotheek is geen statisch boekenoverzicht maar groeit mee met de inhoud van de bibliotheek. Een bibliotheekcatalogus komt in veel vormen voor. Zo kan het een eenvoudige lijst zijn die langzamerhand aangevuld wordt en naast de betreffende kasten hangt. Het kan een kaartsysteem zijn dat op een bepaalde manier is gesorteerd, bijvoorbeeld op achternaam van de schrijver. Het kan een cahier zijn of een losbladig systeem, zoals de zogenaamde Leidse boekjes. Op welke wijze de bibliothecaris van Franeker universiteitsbibliotheek de veranderingen in de catalogus bijhield, is niet bekend. De gedrukte versie die voor deze tentoonstelling is gebruikt, geeft een interessante 'tussenstand' van 1601 weer. Met het laten verschijnen van de gedrukte bibliotheekcatalogus van de universiteitsbibliotheek te Franeker in 1601, laat de universiteit, die in 1585 is opgericht, zien dat ze trots is op de nog jonge bibliotheek. Bovendien geeft ze geïnteresseerden van buiten de universiteit en Franeker de kans om kennis te nemen van haar boekenbezit. De 'catalogusbouwer' heeft de boeken naar formaat onderverdeeld in twee rubrieken: de grote folianten en de kleinere formaten zoals quarto, octavo en duodecimo. De folianten zijn ook voorzien van hun signatuur, het boeknummer. In bibliotheekvakkringen wordt dit type catalogus een standcatalogus genoemd. De boektitels staan in de catalogus vermeld op volgorde van de kastplaatsing. De boeken staan bovendien op onderwerp gerangschikt. De kleine formaten zijn ook op onderwerp gesorteerd, overigens wijkt deze onderwerpsindeling af van die van de folianten. Over de plaatsing van deze kleine boeken in de bibliotheek wordt niets vermeld.

Voorloper van Tresoar

De universiteitsbibliotheek te Franeker heeft formeel bestaan van 1585 tot en met 1811. Maar omdat vanaf 1815 het Rijks Athenaeum gehuisvest is in het universiteitscomplex wordt de voormalige universiteitsbibliotheek vanzelfsprekend voor het Athenaeum gebruikt. Als in 1843 ook het Rijks Athenaeum moet sluiten, wordt door toedoen van Provinciale Staten van Friesland de voormalige universiteitsbibliotheek bijna geheel beschikbaar gesteld als openbare wetenschappelijke bibliotheek. De boeken die geschikt zijn voor het technisch hoger onderwijs worden overge-

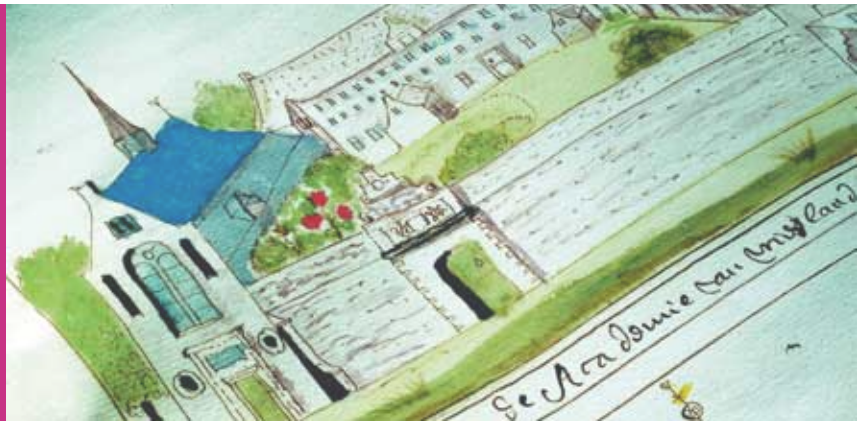

Tekening van de universiteitsgebouwen in Franeker uit manuscript van Andries Schoemaker. (998 Hs). (foto Petra en Erik Hesmerg)

bracht naar de bibliotheek van de toen pas opgerichte Technische Hogeschool te Delft. Het overgrote deel van de boekerij wordt verscheept naar Leeuwarden waar de Provincie besluit om er een speciale provinciale dienst van te maken, de Provinciale Bibliotheek van Friesland. Op 1 oktober 1852 wordt de bibliotheek geopend voor de naar kennis snakkende Friese bevolking. De Provinciale bibliotheek, die later nog Provinsjale- en Buma biblioteek fan Fryslân zal gaan heten, fuseert in 2002 met het Ryksargyf yn Fryslân en het Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum tot het huidige Tresoar. Daar wordt in speciale, geklimatiseerde en tegen brand en diefstal beveiligde magazijnen de Franeker universiteitsbibliotheek bewaard. Het is een unicum te noemen dat een grotendeels zeventiende-eeuwse universiteitsbibliotheek als geheel zo goed bewaard is gebleven.

Driedimensionaal

In de tentoonstelling wordt de universiteitsbibliotheek te Franeker driedimensionaal verbeeld. De bezoeker ziet twee rijen van negen boekenkasten, pluteï zoals ze in de catalogus genoemd worden, met daarin de originele boeken geplaatst. Daartussen staat een grote tafel met twee globi. Het daglicht dat door de ramen valt, verlicht de ruimte. Doordat de kasten haaks op de muur staan, zijn de boeken goed te zien en te lezen. In vitrines worden bijzondere zaken getoond, waaronder het enige Franeker boek met de originele kettingklamp en ring waaraan de ketting is vastgemaakt. De bezoeker krijgt met korte films en beeldpresentaties informatie over de geschiedenis van de bibliotheek en het produceren van boeken, atlassen en globi. De vraag hoe de Franeker universiteitsbibliotheek eruit heeft gezien, is niet volledig beantwoord. Archiefonderzoek heeft tot nu toe niet duidelijke antwoorden op alle vragen opgeleverd. De bezoeker kan meedenken over hoe de universiteitsbibliotheek er in het begin van de zeventiende eeuw uit zag en heeft gefunctioneerd. Er is een kans dat de bibliothecaris van de Bibliothèque nationale de France de gedrukte originele bibliotheekcatalogus uit 1601 beschikbaar stelt voor de tentoonstelling.

Nieuwe catalogus

In het najaar verschijnt in druk, voorzien van annotaties de herdruk van de *Catalogus librorum bibliotheca academiae Frankerensis, uit 1601* onder de titel *De academiebibliotheek te Franeker anno 1601* met een inleiding door Jacob van Sluis. Hij maakt daarvoor gebruik van bibliotheekhistorisch onderzoek op basis van autopsie en van de bevindingen van de bouwkundighistoricus Jacob Schiphof, die bouwhistorisch onderzoek in het gebouw van de voormalige universiteit te Franeker doet.

Wat: tentoonstelling De academiebibliotheek te Franeker; een reconstructie van de situatie in 1601

Waar: expositieruimte van Tresoar

Wanneer: 18 september tot en met 31 december 2011

Congres over de **Universiteit Franeker 1811**

Op vrijdag 14 oktober is in Franeker een congres met het thema 'Verdwenen, maar niet vergeten: Achtergronden van de opheffing van de Academie van Franeker in 1811'. Het is dit jaar tweehonderd jaar geleden dat de universiteit werd opgeheven.

De Hooge School te Franeker, gravure.

|Jacob van Sluis

De universiteit van Franeker werd opgericht in 1585, bloeide gedurende de zeventiende eeuw en raakte in de loop van de achttiende eeuw in verval. Nadat Nederland in 1810 bij Frankrijk was ingelijfd werd het hoger onderwijs gereorganiseerd. Per decreet, gedateerd op 30 oktober 1811, werden de besluiten daartoe bekendgemaakt. Daaruit bleek, indirect, zonder Franeker zelfs maar te noemen, dat er voor deze universiteit geen plaats meer was. Zo werd eind december de Franeker academie gesloten, midden in het lopende studiejaar en zonder enige plechtigheid. De universiteit van Harderwijk onderging hetzelfde lot. Op dit congres zullen verschillende sprekers ingaan op de achtergronden van de sluiting. Besproken worden de culturele en de politieke achtergronden van de periode onmiddellijk voorafgaand aan dit besluit, maar tevens ook het erop volgende onbehagen. Want in 1815, toen Nederland weer zelfstandig was geworden onder een Oranje-vorst, was er een heropening in afgeslankte vorm. Na de sluiting van dit Athenaeum bleef de wens naar een academische instelling in Fryslân spelen. 'Franeker' werd niet vergeten.

Wat: congres over de Universiteit Franeker 1811
Waar: De Koornbeurs in Franeker
Wanneer: vrijdag 14 oktober van 10.00-16.30, kijk op www.tresoar.nl voor meer informatie en aanmelden

De volgende sprekers verzorgen een lezing:

- Prof. dr. Wijnand Mijnhardt, 'Onderwijs en wetenschap in de Franse tijd'
- Dr. Pieter Caljé, 'Dalende studentenaantallen en de ondergang van de universiteit van Franeker'
- Prof. dr. Klaas van Berkel, 'A.G. Camper, Cuvier en het echec van de lobby voor Franeker'
- Prof. dr. Willem Frijhoff, 'Verlichte kaalslag in Europa? De academische herstructurering rond de Revolutietijd en haar gevolgen'
- Prof. dr. Mart van Lieburg, 'Het medisch onderwijs te Franeker en Groningen en het raadsel van de verdwenen universiteit'
- Mw. drs. Lies Wybenga-van Aken, 'Een inrigting van den tweeden rang. De historie van het Franeker Athenaeum'
- Prof. dr. Goffe Jensma, 'Twee eeuwen met, twee eeuwen zonder. Academische gerichtheid in Friesland rond 1811'

Op dit congres wordt het boek *De academiebibliotheek te Franeker anno 1601* gepresenteerd. Dit boek, geschreven door dr. Jacob van Sluis, geeft een uitgebreide toelichting bij de betreffende tentoonstelling in Tresoar over de universiteitsbibliotheek.

Moanne fan it

De boekeslynster, it affysje fan de Moanne fan it Fryske boek.

Foar it twadde jier op rige begjint heal septimber de Moanne fan it Fryske boek. Fan freed 16 septimber oant en mei snein 16 oktober brûst Fryslân fan de literêre aktiviteiten, dêr't Fryske skriuwers en Fryske boeken sintraal yn steane. Fryske boeken op 'poll-position' yn de Fryske boekhannels, goed te finen troch de moaie posters fan de 'boekeslynster'. Mear as fjirtich aktiviteiten en eveneminten jouwe in moanne lang ekstra omtinken oan boeken yn it Frysk en de Fryske streektalen.

Fryske boek

|Janny Bottema en Wieke de Haan

Hylke Speerstra skreau yn opdracht fan de Stichting it Fryske Boek/Tresoar it Kadoboek, *De Treastfûgel*. By oankeap fan tsien euro oan Fryske boeken krije klanten yn de Fryske boekhannels it Kadoboek der fergees op ta. It ferhaal fertelt om en om de wederwaardichheden fan twa famyljes út Hichtum tusken 1880 oant 1945. Twa mannen út dizze famyljes bedarje elk ûnder ûngelikense omstannichheden oan it oarlochsfront. De iene wurdt op syn âlderlike pleats yn in lyts boeredoarpke yn Noard-Amearika ûnder tsjinst roppen, de oare wurdt as boerefeint út in Frysk doarpke meisleept nei it needlot dat er it leafst ûntrinne wollen hie. Meindert wurdt oanfaller en besetter, Nanno befrijer fan Europa: de iene oerwinner, de oare ferliezer. Op 't lêst moetsje se inoar en komme de ferhalen fan beide famyljes byinoar.

Boekefeest

It Kadoboek wurdt presintearre op it Boekefeest yn Tresoar, in feestlik begjin fan de Moanne fan it Fryske boek op freed 16 septimber. Dat bart mei meiwurking fan it Lemster Manlju's koar en sjongeres Tet Rozendal dy't mei in Fryske primeur komt. Fierder binne der op dy jûn bysûndere útstallings, literêre aktiviteiten en is der muzyk. De presintaasje is yn hannen fan Gerrit Hofstra.

Berneboeketiid

Tagelyk mei de Moanne fan it Fryske boek is it Berneboeketiid. Foar de Berneboeketiid wurdt it Aksjeboek foar bern, *De bisteboel fan omke Roel*, útjûn, skreaun nei oanlieding fan it tema 'Superhelden: oer flink doare te wêzen'. Yn it boek steane spannende ferhalen oer superheld omke Roel fan Thys Wadman mei tweintich bekende ferskes fan Hindrik van der Meer. De ferskes, mei nije arranzjeminten fan Kees van der Meer, steane op de taheakke cd. Foar de skoallen is digiboerdmateriaal beskikber. It Aksjeboek foar bern is yn de Berneboeketiid yn de boekhannel foar fiif euro te krijen by tsien euro oan berneboeken.

Reisaksje

Op snein 16 oktober kin elk op fertoan fan it Kadoboek fergees reizgje mei bus en trein troch Fryslân en mei de trein ek troch Grins. Guon musea yn Fryslân en Grins, ha dizze dei spesjale reisaksje-oanbiedings.

Priisfraach

Nij dit jier is in priisfraach foar in jongereblog. Jongeren oant en mei 35 jier kinne meidwaan troch in blog te skriuwen yn it Frysk, Stedsfrysk, Stellingwerfsk of Biltsk. It blog kin bygelyks gean oer reizgjen, staazjes, eigen ûnderfinings, mieningen, reaksjes. In deiboek byhâlde mei ek, as it blog mar út meardere bydragen bestiet. Opjaan kin fia info@tresoar.nl. De priis is in bedrach fan fiifhûndert euro.

Ofsluting

Yn Harns wurde op de lêste dei, 16 oktober, kulturele en literêre aktiviteiten organisearre dêr't ferskate skriuwers oan meiwurkje. Yn it Heerenlogement rikt Hylke Speerstra de Sulveren Twicht út (foar it moaiste Fryske Twittergedicht) en de priis foar it meast bysûndere jongereblog.

Ynformaasje oer alle aktiviteiten yn de Moanne fan it Fryske boek is te finen op www.moannefanitfryskeboek.nl en foar de Berneboeketiid op www.itfryskeberneboek.nl. Yn de boekhannel leit yn septimber de Festivalgids klear mei alle aktiviteiten op in rychje.

Ha jo de nijste fan Auck Peanstra al, oer in mem-dochter relaasje? Of de nijste fan Margryt Poortstra mei koarte ferhalen? Hea, in boek oer berchbeklimmen yn 't Frysk? Dat moat de nijste fan Ferdinand de Jong wêze. Och sjoch noris: in boek oer in reüny fan in popband út Hollum, skreaun troch debutant Freddy Scheltema, nijsgjirrich! Sa'n boek dan: oer de Fryske kening Rêdbâd: in moai livich boek.

Fryske fersen op de mobile telefoan

DichterBy

DichterBy is de namme fan in nije applikaasje foar de smartphone. Mei dizze 'app' is it mooglik om yn de doarpen en stêden fan Fryslân gedichten te beharkjen fia de telefoan. Tresoar hat dizze gedichte-app ûntwikkele foar de Moanne fan it Fryske boek.

|Neeltje van der Weide

It harkjen nei gedichten oer de telefoan is net nij. Yn 1968 ûntstie Operaasje Fers. Dizze dichterstillefoan stjoerde tusken 1968 en 1994 alle wiken gedichten út. It idee om fersen fia in antwurdapparaat oer de tillefoan út te stjoeren wie by de start revolusjonêr. De twatûzen opnames binne digitalisearre en steane op de webside fan Tresoar. Nei de tiid binne in soad nije fersen oer Fryske doarpen en stêden skreaun. Dy binne fansels ek de muoite fan it lústerjen en lêzen wurdich. Yn dizze digitale tiid dêr't sosjale media in belangrike rol yn spylje, hat Tresoar keazen hjir in programma, in mobile app, foar te ûntwikkeljen.

Hoe wurket it?

Nei't it programma op de telefoan download is, wurket it neffens it prinsipe fan Foursquare. De telefoan 'wit' wêr't de brûker is. Konkreet betsjut dat as jo bygelyks by de Aldehou yn Ljouwert steane, kinne jo in fers oer de Aldehou oer de telefoan belústerje. De tekst fan it fers is op it byldskerm te lêzen. Fia Twitter en Facebook kinne jo oaren witte litte watfoar fers jo beharke hawwe en wat jo derfan fine. Krekt as op Foursquare sit ek yn dizze gedichte-app in spulelemint ynboud. Jo kinne it gedicht pas hearre as jo op it 'goede' plak steane. Foar elk fers dêr't jo nei harke hawwe, krije jo punten. Dyjinge mei de measte punten yn de perioade dat de Moanne fan it Fryske boek rint, krijt in priis. Fan 16 septimber ôf is de applikaasje DichterBy gratis te downloaden foar de iPhone, smartphone en iPad fia de webside www.moannefanitfryskeboek.nl of www.dutchapplications.com. Op de webside fan de Moanne fan it Fryske boek stiet ek mear ynformaasje oer de priis. De gedichte-app is yn gearwurking mei Dutch Application Company ûntwikkele.

Telefoannûmer

Noch net elkenien hat in smartphone of iPhone. Dêrom kinne de gedichten ek mei in gewoan telefoannûmer te belústerjen wêze. Jo kinne belje nei 085 - 210 2015. Mei in keuzemenu kin in gedicht keazen wurde. It spulkomponint is net fan tapassing op dit telefoannûmer.

Foursquare

Foursquare is in sosjale netwurkside mei in spulelemint. Brûkers checke yn by lokaasjes (winkels, musea, festivals, iepenbiere plakken) fia in applikaasje op in smartphone. By elke 'check-in' op dat plak, de applikaasje is keppele oan GPS yn de telefoan, krije jo punten. Guon lokaasjes beleanje Foursquarebrûkers net inkeld mei punten, mar ek mei in fergees kop kofje of in gratis boek. Foursquare hat ek in servicefunksje. Men kin tips achterlitte op alle plakken en brûkers kinne oanjaan oft se dy tips weardefol fine.

Konvinsje fan Achlum

Solidariteit ken gjin grinzen

Wat is de relaasje tusken Bill Clinton, Achmea en Tresoar? Op de grutte konvinsje dy't ein maaie yn Achlum hâlden waard fanwege it 200-jierrich bestean fan fersekerder Achmea wie de âld-presidint fan Amearika ien fan de sprekkers. Mar ek Tresoar wie mei twa aktiviteiten fertsjintwurdige.

Bill Clinton spruts op de Konvinsje fan Achlum. (Foto Achmea)

|Theo Kuipers

Yn 1811 naam Ulbe Piers Draaisma út Achlum mei fiif partisipanten it beslút foar in ûnderlinge brânfersekering. Dy fersekering, Achlum 1811, stie úteinlik mei oan de basis fan it lettere fersekeringskonsern Achmea. Tresoar stiet dit jier ek stil by 1811 fanwege de ynfiering fan de Boargerlike Stân. Fanwege dat mienskiplike jiertal socht Tresoar kontakt mei de organisaasje fan de konvinsje fan Achlum. Tema wie solidariteit en mei elkoar praten de dielnimmers oer de takomst fan Nederlân. Ferdield oer tema's as mobiliteit, arbeidspartisipaasje, sûnens, pensjoen, feiligens en fansels solidariteit wienen tsientallen sprekkers út de polityk, sport, kultuer en wittenskip útnoege om dêr wat oer te sizzen. Hichtepunt wie de speech fan âld-presidint fan Amearika, Bill Clinton.

Gearwurking

Wat hie Tresoar dêr no te sykjen? De oanwêzigens fan De Fertelbus mei ferhalen troch Riemkje Pitstra hie foar de Achlumer bern in edukative en kulturele wearde. Mindert Wynstra stapte troch it doarp dêr't er de minsken meinaam yn syn ferhalen oer doe en no. Ferhalen dêr't foar elk altyd in boadskip yn siet om oer nei te tinken. Dat neitinke, harkje en mei inoar yn petear gean wie it doel fan de konvinsje. Dat lêste mocht ik sels meimeitsje yn myn bydrage yn in Achlumer húskeamer. Foar sa'n lytse tweintich minsken ha ik in ferhaal hâlden oer it Achlum fan sa'n twahûndert jier ferlyn. Kearn yn dat ferhaal wienen De Achlumers fan 1811. Hoe lei it doarp der hinne en hoe libben sy mei inoar. Mei help fan in ynwennerslist fan ein desimber 1811 waard besocht om alle famyljenammen te ferklearjen. Ulbe Piers Draaisma stie sintraal foar it tema solidariteit. Hy hie him ek bekroade om mei oare boeren in lyts wetterskip te organisearjen om yn Achlum droege fuotten te hâlden. Hy seach dat de grutte problemen fan syn tiid fregen om gearwurking en om solidariteit mei dyjinge dy't it sels net oprêde koe.

Refleksje

De petearen yn de húskeamer wiene nijsgjirrich. In soad triedsjes ferbine ús allegear tusken doe en no. Ha wy net de selde hâlding, deselde tongfal en deselde gewoanten as ús foarâlden? Meastentiids bekroadzje wy ús net om dy foar it minsklik each ûnsichtbere triedden. Mar se binne der wol en ha fansels alles te krijen mei ús minsklik dwaan en litten. De konvinsje fan Achlum brocht elk ta refleksje, op wêr't we weikomme en wêr't we hinne wolle. Sûnder besef fan it ferline, kinne jo gjin doel ha oer de takomst.

Nieuw festival Nordic

Nordic is een nieuw meertalig, multidisciplinair cultureel festival in Leeuwarden en Fryslân. De eerste editie wordt vrijdag 25 en zaterdag 26 november gehouden. Literatuur en muziek zijn een belangrijk onderdeel van dit festival dat het Noorden als artistiek uitgangspunt heeft.

|Bert Looper

Meer dan 1000 jaar geleden ging een aantal Friezen op ontdekkingsreis, op zoek naar Ultima Thule, het uiterste Noorden. De ontdekkingsreis van de Friezen is een prachtig en uniek moment waarop het 'noordelijk gevoel' in onze streken zichtbaar wordt. Het is het begin van een lange en diepgaande traditie waarin het 'noordelijk gevoel' zich vertaalt in de behoefte om het Noorden te bereizen en te ontdekken, maar waarin het Noorden ook een krachtige poëtische metafoor wordt voor de mentale reis voorbij de grenzen van de bekende wereld. Ultima Thule, het uiterste Noorden, is de mythische plaats waar schrijvers, dichters, musici en kunstenaars avonturiers willen zijn.

Festival

Het festival Nordic programmeert literatuur en muziek, maar ook de historische binnenstad van Leeuwarden en het unieke landschap van Fryslân zijn een even belangrijk element binnen het festival. Inhoudelijk staan de Friese taal en het 'noordelijk gevoel' centraal. De hang naar het Noorden staat symbool voor rust, ruimte, ontdekken, vrijheid, mystiek, leegte in het landschap. Nordic onderzoekt dit noordelijke gevoel en deelt dit met haar publiek. Een gevoel dat zich lastig laat benoemen, maar een onuitputtelijke artistieke bron is. Specifiek binnen muziek en literatuur is dit thema sterk vertegenwoordigd. Nordic biedt een podium aan de muzikanten, schrijvers, dichters en kunstenaars, waarbij het noordelijke gevoel tot bloei is gekomen. Kunstenaars die zich onderling ook vaak verwant voelen door dit gevoel.

Ontstaan

Het idee voor Nordic is van televisieproducent Jan Douwe Kroeske en het toenmalige hoofd Cultuur van de provincie Fryslân Siem Akkerman. Zij raakten met elkaar in gesprek over een nieuw, multidisciplinair festival in Fryslân. Een festival rondom muziek, literatuur en de Friese taal. Hoe zou een dergelijk festival, met zowel een Friese als een internationale uitstraling, er uit kunnen zien? In een later stadium vonden de eerste gesprekken plaats tussen Stichting Kulturele Haadstêd 2018 (Fryslân 2018) en Jan Douwe Kroeske. Fryslân 2018 werd enthousiast over de ideeën en deelde met Kroeske de mening dat het festival met lokale partners zou moeten worden uitgewerkt en opgezet. Er werd samenwerking en verbinding gezocht met Tresoar, een logische partner voor dit festival.

Uitgangspunt

Nordic wordt een festival met vele kleinschalige optredens, naast muzikale en literaire headliners. Culturele ontdekkingen op historische en landschappelijk interessante plekken die even belangrijk zijn als het culturele programma. De programmering van Nordic is onderscheidend, meertalig, crossdisciplinair en kwalitatief hoogwaardig. Nordic wil muziek en literatuur niet naast elkaar vertonen, maar letterlijk verweven in improvisaties, specifieke opdrachten en speciale artist-in-residence programma's. Met crossdisciplinair bedoelen we samenwerkingsprojecten tussen schrijvers/dichters en muzikanten. Dit kan zijn naar aanleiding van een opdracht of een debat, op basis van in gesprek zijn met een klein, select publiek, op basis van vrije invulling/improvisatie, maar in ieder geval in gezamen-

lijkheid. Ook hecht Nordic belang aan het ontstaan van nieuwe internationale uitwisselingen. Het verbinden en versterken van gelijkgestemde kunstenaars uit het Noorden is een essentiële doelstelling van het festival. Daarmee is Nordic meer dan een podium; het wil uitgroeien tot de jaarlijkse ontmoetingsplek en showcase van acts en kunstenaars uit het Noorden.

In 2018 wil Fryslân Culturele Hoofdstad van Europa zijn: het kloppend hart van de Europese regio's. Fryslân 2018 stelt zich op het standpunt dat Fryslân bijzonder is in Europa. Friezen pakken hun zaken anders aan en hebben daardoor iets te bieden aan Europa. Een kleine decentrale economie, een regio met specifieke vragen over sociale en demografische ontwikkelingen (krimp, vergrijzing, verparking). Én, een regio met sterke culturele wortels, zo waardevol en kwetsbaar dat het vinden van duurzame oplossingen voor de Friezen zwaarder weegt dan in verstedelijkte regio's.

Programma

Muziek

Jan Douwe Kroeske maakt speciaal voor Nordic de '2 Meter Sessies Nordic Theatershow', een twee uur durende theatershow met als thema 'het noordelijk gevoel'. Het programma wordt op maat geschreven, ondersteund door passende fragmenten uit het rijke 2 Meter-archief en met een live 2 Meter Sessie van een aansprekende, bij voorkeur buitenlandse band of artiest die zich herkent in het noordelijke gevoel.

Literatuur

Op vrijdagavond 25 november organiseert Nordic in nauwe samenwerking met Tresoar een symposium over het noordelijk gevoel met schrijvers als Remco Ekkers, Douwe Kootstra en Ate Jongstra. Op zaterdag 26 november gaat een dichterskaravaan op pad voor een literaire pelgrimage vanuit Leeuwarden. Onderweg wordt een aantal keer op een bijzondere locatie in de provincie gestopt voor een serie voordrachten van de meereizende dichters.

Locaties

Nordic is een decentraal festival. Overdag waaiert het festival uit door de hele provincie, als het ware om het publiek op te halen om mee te komen naar Leeuwarden. In de avond en nacht centreert het programma zich in de stad, in Leeuwarden. Het festival sluit 's nachts af in enkele ruimtes waarbij zowel publiek als artiesten samenkomen. Daar is plek voor dialoog tussen kunstenaars en publiek, maar ook tussen kunstenaars onderling.

Friese taal

Nordic biedt een internationale muziek- en literatuurprogrammering waarbij meertaligheid een belangrijk kenmerk is. Daarnaast is de locatie Fryslân essentieel, de Friese taal is de belangrijkste drager van de lokale identiteit.

Toekomstplannen

Nordic begint de eerste editie op 25 en 26 november bescheiden met als belangrijkste doel de Friese taal en cultuur op een internationaal podium zetten, (inter)nationale bezoekers naar stad en provincie trekken en verbindingen aangaan met kunstenaars en landen die ons 'noordelijk gevoel' delen. De komende jaren wil Nordic zich vestigen als een sterk merk op de Nederlandse en Noord-West Europese festivalmarkt. Naast het jaarlijkse festival zou Nordic ook een thematisch programmaonderdeel van andere festivals in Noord-Nederland kunnen zijn. Bijvoorbeeld een speciale Nordic muziekprogrammering in samenwerking met en als onderdeel van het Freeze Festival in Leeuwarden, Into The Great Wide Open op Vlieland en/of EuroSonic in Groningen. Eerder werden al de programmatische koppelingen gelegd met de Moanne fan it Fryske boek (Tresoar) en het Noordelijk Filmfestival.

Tsead Bruinja zal bij het festival optreden. (Foto Jan Kalma)

Zeezieke *palingen*

De laatste palingaak is vijfenzestig jaar geleden afgebroken. Sicco van Albada stuitte bij toeval op de roemruchte geschiedenis van de aak waarin levende paling werd vervoerd.

|Emila Sarboland

'De palingen werden van Friesland naar London voor de consumptie vervoerd. Palingaken waren speciaal voor op zee ontwikkeld. De aak was een transportboot waarin palingen levend werden vervoerd, want paling was de enige vissoort die levend vervoerd kon worden in bunnen, een grote bak met gaatjes waar ongeveer tienduizend kilo levende paling in kon', vertelt Sicco van Albada. Hij doet al jaren onderzoek naar de Friese scheepsbouwers en kwam bij toeval terecht bij de palingaken tijdens zijn onderzoek naar de helling in Heeg. Tot 1699 was er een exportverbod op het vervoeren van paling, maar uiteindelijk werd er in dat jaar door de Staten van Friesland besloten dat de paling vrijelijk uitgevoerd kon worden. Dat besluit was gebaseerd op het feit dat door de export meer inkomsten verdiend konden worden. Dat was een mooie kans voor de vissers. Vooral de familie Visser wist zich een overheersende plaats te verwerven in de palinghandel, zo blijkt uit het boek *Van bestek tot varen* van Caroline Jonkhart.

Zeereizen

De zeereizen waren zwaar en niet zonder risico. Er was met drie bemanningsleden te weinig mankracht aan boord en het schip was zwaar. Men deed er twee dagen over om vanuit Friesland naar Londen te reizen. 'Een schip maakte per jaar vijf tot zeven reizen en ooit waren er tegelijkertijd zestien schepen in de vaart', vertelt Van Albada. De bemanning moest fysiek sterk zijn. Ook moesten ze bij zwaar weer rekening houden met speciale zorg voor de palingen. Ze mochten niet zeeziek worden, omdat dit anders ten koste ging van het gewicht van de palingen. Om ervoor te zorgen dat de palingen niet zeeziek werden, moest de aak langzamer varen zodat de beesten niet te veel heen en weer werden geschud. Daarnaast moest de bemanning de palingen via de bunnen steeds in de gaten houden. De reis liep niet altijd goed af. Zo blijkt uit *Van bestek tot varen* dat er een bemanningslid overboord was geslagen tijdens één van de zeereizen. 'Maar zolang men niet dood ging, was er geen gevaar. Daarom vertelde de schipper altijd dat de reis goed was vergaan, ook al was het nog zo zwaar', zo licht Van Albada toe. Hoewel de aken levende palin-

aan boord

De replica van de palingaak aan het varen. (Foto Caroline Jonkhart)

gen konden vervoeren, begonnen ze - naarmate de tijd vorderde - ouderwets te worden. De aken waren lastig te manoeuvreren en daarnaast kwamen er snellere verbindingen. Zonder motor was het voor de palingaken steeds moeilijker om te concurreren met gemotoriseerd scheepvaartverkeer. Zo schreef de *Leeuwarder Courant* in 1888: 'Gaastmeer. 21 Sept. De palingschuit 'Sippe Visser', toebehoorende aan den heer W.S. Visser alhier, is op de terugreis van Engeland naar hier, in de nabijheid van Harwich overvaren door een stoomboot. Het schip moet zoo aanzienlijke schade bekomen hebben, dat het voor de overvaart ongeschikt is.' De aken waren achterhaald. In de nadagen van de palingaken voer Jan Zetzema van 1929 tot 1932 als bemanningslid met de Korneliske Ykes. Dat was de enige aak met een motor. Hoewel de handel rond de palingaken in Gaastmeer en Workum al beëindigd was, hielden de Vissers in Heeg vol, maar in 1946 werd de laatste aak, 'Heeg', ook verkocht voor de sloop.

Sinds twee jaar is de replica Kornelis Ykes II in de Syl in het centrum van Heeg te bewonderen. Stichting De Palingaak is verantwoordelijk voor de bouw. Eind november 2005 werd de kielbalk feestelijk gelegd en begon de bouw twee maanden later. Na ruim drie jaar vond op 4 april 2009 de tewaterlating plaats.

Samenwerking NHL en Tresoar

|Annemieke Nijdam en Otto Kuipers

In de studiezaal van Tresoar wordt interessant onderzoek gedaan, maar de verhalen van deze onderzoekers komen vaak niet verder dan hun directe omgeving. Coördinator erfgoededucatie Tineke Neyman opperde het idee om studenten communicatie of journalistiek de opdracht te geven deze verhalen op papier te zetten voor een breder publiek. Tresoar heeft dit idee met Judith de Jong, docent Copywriting en Journalistiek binnen de opleiding Communicatie aan NHL Hogeschool Leeuwarden, verder uitgewerkt in een opdracht voor tweedejaars studenten. De afgelopen maanden hebben ongeveer 35 studenten Communicatie, alleen of in groepjes, gewerkt aan artikelen. Daarbij moesten ze zich baseren op het onderzoek van een aantal vooraf geselecteerde bezoekers van Tresoar. De studenten kregen de opdracht die persoon te interviewen, zelf achtergrondinformatie bij het onderwerp te zoeken en al die informatie vervolgens om te zetten naar een artikel voor *Letterhoeke* om de opdracht zo concreet mogelijk te maken. De opdracht resulteerde, na een ronde van becommentariëren en herschrijven, in vijf artikelen. Hiervan is er één door Tresoar, de NHL en de redactie van *Letterhoeke* uitgekozen om daadwerkelijk geplaatst te worden. Hiernaast staat het enigszins geredigeerde artikel van Emila Sarboland over het onderzoek van Sicco van Albada naar palingaken. Emila Sarboland is 23 jaar en woont in Leeuwarden. De samenwerking met de NHL in dit project is zo goed verlopen, dat nu plannen worden gemaakt voor nieuwe opdrachten voor het komende collegejaar.

Geschenk van de Freonen

Boek van jonge filosoof

De Freonen van Tresoar schonken in april een zeldzaam boek van een bijzonder jonge filosoof. De *Exercitationes philosophicae* (Oefeningen in de filosofie) van David Gorlaeus is een topstuk dat nog ontbrak in de collectie van Tresoar.

|Arjen Dijkstra

David Gorlaeus (ook wel Van Goorle of Van Goirle) werd geboren in Utrecht in 1591. Zijn vader heette ook David van Goorle en kwam uit de zuidelijke Nederlanden, zijn moeder was Swob van Martena, de dochter van één van de Friese Martena's. Al vrij kort na de geboorte van de jonge David vertrok de familie naar Koarnjum, waar hij opgroeide op Martena State. Tegenwoordig is in dit dorp een straat naar hem vernoemd. In juni 1606 begon David aan een studie filosofie aan de protestantse universiteit te Franeker. Op dat moment was hij ongeveer 15 jaar, een jonge leeftijd om aan de universiteit te beginnen, maar aan het begin van de zeventiende eeuw wel de gebruikelijke leeftijd. Hij woonde in huis bij zijn hoogleraar in de filosofie, de uit Leeuwarden afkomstige Henricus de Veno. De Veno, zelf een opmerkelijk figuur, bracht Gorlaeus de beginselen van de filosofie bij. Deels was dat nog ouderwetse wijsbegeerte, vooral gestoeld op de ideeën van de klassieke filosoof Aristoteles. Maar De Veno had ook modernere trekjes die zijn studenten overnamen. Zijn colleges werden goed bezocht en onder die studenten bevond zich naast de jonge Gorlaeus een Fredericus Stellingwerff. Zij twee onderzochten en ontdekten samen hoe de wereld volgens hen in elkaar stak. Het onderwijs van De Veno en het onderzoek dat hij samen met Stellingwerff deed zorgden ervoor dat Gorlaeus rond 1610 begon met het schrijven van een ambitieus boek over de filosofie: *Exercitationes philosophicae*. Dat boek baseerde hij – als één van de allereerste filosofen van na de Middeleeuwen – op atomistische ideeën. Dat hield in dat volgens hem de hele wereld uit heel erg kleine bouwstenen, of atomen, bestond. Dat was rond die tijd sowieso ongehoord, maar voor iemand van nog geen twintig helemaal uitzonderlijk.

Zeldzaam

Gorlaeus vertrok kort daarop naar Leiden om zijn studies te vervolgen, ditmaal in de theologie. Zijn leerboek was nog niet af, maar Leiden was wel de plek om zijn studies te verdiepen. Daar liepen allerlei mensen rond die een jonge filosoof met dergelijke spannende ideeën verder konden helpen. Maar alles pakte net even anders uit. In de Republiek was een hoog oplopend conflict tussen een orthodoxe en een meer vrijdenkende groep protestanten gaande. Dat raakte niet alleen de kerk, maar breidde zich uit tot de hele samenleving. De gelovigen die wat vrijer in de geloofsleer stonden worden wel de *Arminianen* genoemd, naar Arminius, een hoogleraar die zijn meer orthodoxe collega's openlijk durfde aan te

DAVIDIS GORLÆI,
Ultraiectini
Exercitationes Philo-
sophicæ quibus vniversa fere
disciplinæ Philosophiæ
Theoreticæ.
ET
Plurima ac præcipua Peripateticorum
dogmata examinantur.
Fabricando
Fabri fimus.
In Bibliopolio Commeliniano
sumptibus viduæ Ioannis
Comelini, 1640.

vallen. Die orthodoxe, of behoudende theologen worden wel *Gomaristen* genoemd, naar hun voorman Gomarus. Het was duidelijk dat Gorlaeus' ideeën onder die van de Arminianen vielen. Juist op het moment dat Gorlaeus in Leiden arriveerde, ontbrandde dat conflict aan die universiteit. In 1618 kwam de ontknoping met een overwinning van de Gomaristen. En uiteindelijk leidde die zelfs tot de onthoofding van Oldebarnevelt (1618). Er volgden scherpe maatregelen tegen de Arminianen. Gorlaeus maakte dit allemaal niet mee, want in april 1612 was hij overleden. Zijn werk was op dat moment nog niet gepubliceerd. Toch was dat niet het eind van het verhaal, want in 1620, kort nadat de rust leek te zijn weergekeerd, verscheen het boek in druk. Het werd uitgegeven zonder duidelijke vermelding van drukker en drukplaats. Dat was te gevaarlijk voor degene die erachter zat. Mede daardoor is het boek ook erg zeldzaam geworden. Tresoar is pas de tweede bibliotheek in Nederland die in het bezit is gekomen van een exemplaar, het andere berust bij de universiteitsbibliotheek van Leiden. Inmiddels zijn de ideeën die erin staan niet meer revolutionair en worden ze ook niet meer gevaarlijk gevonden. Maar ze zijn nog wel uitzonderlijk, zeker voor iemand die al op zijn 21ste overleed.

Precies vierhonderd jaar na zijn dood wordt op 27 april 2012 in Koarnjum een congres gehouden over David Gorlaeus. Wie meer wil weten, is van harte uitgenodigd dat bij te wonen. Voor meer informatie: afb.dijkstra@gmail.com

Portret fan Gysbert Japicx

|Jelle Krol

Foar it earst hat Tresoar in njoggentjinde-ieusk portret fan Gysbert Japicx no sels yn besit krigen. It waard skonken troch in Freon fan Tresoar, dy't it om 1960 hinne kocht hat fan ien út de famylje fan de skilder Douwe de Hoop (1800-1830). Dochs liket it ûnwierskynlik dat De Hoop sels it skilderijke makke hat. Dêrfoar lit it portretsje, dat skildere is op in ikenhouten panieltsje fan 21,5 x 26,5 sm, neffens de deskundigen te min technyske betûftens fan de master sels sjen. It portret toant in wat flak skildere Gysbert en is in bewiis fan de ier njoggentjinde-ieuske niget oan Gysbert. Wat dat oangiet dus in tige wichtige oanwinst foar Tresoar.

Untwerp in ex libris foar de Freonen fan Tresoar

Untwerp fan Anne Huitema. (Foto's Haye Bijlstra)

| Simone Steenbeek

Yn boeken dy't alear skonken waarden troch bygelyks de Freonen fan de Provinsjale Biblioteek sit faak in moai ex libris. It liket de Freonen fan Tresoar in goed idee om ek in ex libris te hawwen foar yn boeken dy't wy as Stifting oan Tresoar skinke. Dêrom skriuwe wy in ûntwerpwedstriid út. Wy daagje jo út om mei in goed ûntwerp te kommen foar in Freonen fan Tresoar ex libris. Om in idee te krijen hoe't soks der út sjen kin, binne in tal ôfbylde as ynspiraasje. Jo binne frij wat ôfmjitting, technyk en materiaalkar oanbelanget. Brûk jo kreativiteit en ûntwerp in moai ex libris. Jo kinne jo ûntwerp ynstjoere oant 1 jannewaris 2012. Begjin takom jier siket it bestjoer fan de Freonen fan Tresoar it bêste ûntwerp út dat by de jiergearkomste yn april bekend makke wurdt. De winner krijt in Frysk pakket en in dinerbon fan fyftich euro.

Untwerp fan A.J.W. Bieruma Oosting.

Untwerp fan Wichers Wierdsma.

Ynstjoere kin oant 1 jannewaris 2012 nei:
Tresoar, t.a.f. Freonen fan Tresoar ex libris wedstriid
Postbus 2637
8901 AC LJOUWERT
Of digitaal nei afb.dijkstra@gmail.com mei 'Freonen fan Tresoar ex libris wedstriid' as ûnderwerp.

Sjoch ek www.tresoar.nl foar mear foarbylden fan ex librissen.

Genealogische contactdag

Zaterdag 1 oktober wordt van 10.00 tot 16.00 uur in Tresoar voor de dertiende keer de genealogische contactdag gehouden. Het thema dit jaar is 200 jaar familienamen. In 1811 werd de Burgerlijke Stand ingevoerd en moesten de Nederlanders, die nog geen familienaam hadden, er één aannemen. Daarnaast moesten de bestaande namen worden bevestigd.

|George Schepperle

Er komen 33 standhouders uit binnen- en buitenland. Naast de bekende onderwerpen zoals voorouderonderzoek is er dit jaar voor het eerst een stand van de Family search met 200 jaar Friese geschiedenis in de kerk van Jezus Christus Nederland. Ook nieuw dit jaar is een stand over het Fries DNA project. Daarnaast is er een activiteit voor kinderen. Ze kunnen hun eigen akte schrijven met een kroontjespen en krijgen uitleg over hun achternaam.

Er staan drie lezingen op het programma:
Theo Kuipers houdt een lezing over Familienamen in Friesland (11.00-12.00), Teake Oppewal houdt de Friese lezing Famyljerelaasjes yn de Fryske skriuwerswrâld (13.00-14.00) en Gerrit Bloothooft van het Meertens Instituut in Amsterdam spreekt over Namen in de Burgerlijke Stand in Friesland vanaf 1811 (14.30-15.30).

Drukte tijdens een eerdere contactdag.

De organisatie van dit driejaarlijks gebeuren is deze keer in handen van de afdeling Friesland van de Nederlandse Genealogische Vereniging. Het comité bestaat uit leden van de NGV, vertegenwoordigers van Tresoar, Freonen van de Archieven in Fryslân, Genealogysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy en Friedoc, het Fries Documentatiecentrum voor genealogie.

‘Kennis oerdrage nei folgjende generaasje’

Jan Dijkstra docht al goed fyftjin jier ûndersyk nei de ferfeaning yn Fryslân. Wat begûn as genealogysk ûndersyk rûn út op in sneuperij dêr’t eins gjin ein oan komt. Dochs wol er der dit jier in punt achter sette en syn befiningen publisearje.

|Marijke de Boer

Jan Dijkstra (1936) komt fan Terbant en is, nei’t er út it wurk rekke, wer yn Fryslân kaam te wenjen. As technysk meiwurker by Tektronix hie er neat mei skiednis út te stean, mar nijsgjirrichheid nei syn eigen famylje brocht him ta stambeamûndersyk. Dat spoar rûn frij gau dea doe’t er nei gegevens socht fan foar de ynfiering fan de Boargerlike Stân yn 1811. ‘Wol hie ik útfûn dat ús heit en pake beide mûners west hiene yn it Fjirde en Fyfde Feandistrikt,’ sa fertelt Jan Dijkstra. ‘Op dat sydspoar bin ik doe fierder gien. Ut de argiven fan it wetterskip koe ik opmeitsje dat der seis wettermûnen yn dat feandistrikt west hiene en wêr’t se stienen, nammentlik oan de Hooivaart. Us heit wie mûner yn Gersleat en ús pake yn Tsjalbert. It gebiet hearde by gritenij Aengwirden mei de doarpen Lúnbert, Tsjalbert, Gersleat en Terbant. Yn 1913 kaam der in stoomgemaal om it wetter út de polder te pompen, sadat de mûnen oerstallich waarden. Fia de wettermûnen fan ús heit en pake bin ik úteinlik by myn ûnderwerp fan de ferfeaning útkommen.’

Turf

De ferfeaning hat foar in grut part it Fryske lânskip bepaald en de gefolgen derfan binne hjoeddedei noch te sjen lykas guon marren en kanalen dy’t troch de turfstekkers ûntstien binne. By feanterij waard de feanlaach weihelle sadat boulân, greide of wetter oerbleaunen. It ôfgraven fan fean hie in ekonomyske redenen: turf waard brûkt brânstof. Foar it winnen fan turf binne yn Fryslân grutte stikken feangebiet ôfgroeven, dat barde net inkeld yn it súdwesten en súdeasten, mar ek mear yn it noardeasten fan de provinsje. It wie swier wurk, fan moarnsier oant jûns let bealgje foar net folle sinten. Jan Dijkstra konsintrearre him yn earste ynstânsje op it gebiet Aengwirden. De measte ynformaasje koe er fine yn it argyf fan it wetterskip. ‘De ferfeaning wie fan 1812 ôf goed fêstlein om’t gemeenten ferplicht wiene de gegevens by te hâlden oer it baggeljen fan turf. Sa waard melding makke fan wêr’t turf baggele waard, troch wa en fansels om hoefolle leechfeanturf it gie. It jild dat dat feanbazen betellen foar de grûn dy’t se oankochten om turf ôf te graven, brûkte de gemeente wer om de diken te bekostigjen dy’t nedich wiene om de útfeanne lannen droech te hâlden.’ Ynformaasje fan foar 1812 wie dreger boppe wetter te krijen. De gegevens moasten komme út oare argyfstikken lykas proklamaasjeboeken. Dêryn waard skreaun oer de ferkeap fan stikken lân, pleatsen, huzen en mûnen. ‘Mei dy ynformaasje koe ik soms gewaar wurde oft stikken lân ferkocht waarden foar de ferfeaning. Soms wie der byskreaun om watfoar stik lân it gie en dat waard útdrukt yn deiwurk, dus hoefolle dagen wurk oft it wie om turf fan dat stik lân ôf te graven. Dat turfstekken waard meastentiids troch in groepke fan seis of sân manlju dien. Dêrmei is in skatting te meitsjen fan de opperflakte. It is lykwols lestich út te rekkenjen

Jan Dijkstra mei in stik turf. (Foto Haye Bijlstra)

om hoefolle turf it giet, om't net bekend is hoe tsjok de feanlaach is.' De proklamaasjeboeken jouwe ynsjoch oer de perioade fan 1649 oant 1811. Hy hat ek it argyf fan de Ljouwerter Krante, dat doe noch net digitalisearre wie, op mikrofysje lêzen fan it begjin fan de krante yn 1752 ôf om te sjen wat der oer ferfeaning skreaun wie oant 1811. 'Dat wie in kwestje fan in soad geduld hawwe. Soms waard inkeld it plak 'naastgelegen' neamd, dus dan witst wat derneist wie, mar net krekt om watfoar stik lân it sels gie. Doe't ik mei dizze ûndersiken dwaande wie, frege Hendrik de Jong, in bekend amateur-archeolooch oft ik meiwurkje woe oan in boek oer de skiednis fan Terbant, Lúnbert, Tsjalbert en Gersleat. Mei noch in pear oaren is oan it boek 'Vier dorpen één streek' wurke dat ein 2003 útkaam.'

Publikaasje

Jan Dijkstra hie de smaak fan it sneupen goed te pakken en gie dêrnei fierder mei ûndersyk nei de Haskerfeanpolder. 'Ik wenje yn Aldehaske en woe wol mear fan myn eigen omjouwing te witten komme. De Haskerfeanpolder is yn 1855 oprjochte en wurdt it Earste Feandistrikt neamd, wat betiizjend wêze kin om't it plan foar it Fjirde en Fyfde Feandistrikt al yn 1812 op papier set is en dus âlder is.' By syn ûndersyk kaam er ek oare dingen nijsgjirrich saken tsjin, lykas in útdrukking as 'te hooi en te gras'. 'Yn in ferkeaping kaam ik tsjin 'thien schaar te hooij en te gras'. Dy siswize hie earder in oare betsjutting. Schar of schaar is in stik lân. De brûker mocht op dat stik lân meane en it hea derôfhelje en dêrnei de kij der weidzje litte. Ek in wurd as peerdegrasinge waard brûkt yn de proklamaasjeboeken as opperflaktemaat, it wie in stik lân dêr't de hynders weidzje koene.' Jan Dijkstra giet noch altyd mei in soad nocht ien dei yn de wike nei Tresoar om ûndersyk te dwaan. 'Fan de ferfeaning nei 1811 ha ik in reedlik goed byld krigen troch myn ûndersyk, al is de mooglik der altyd om mear ynformaasje te finen. Oan it sneupen komt eins noait in ein en it is ek gesellich mei de oare ûndersikers op de stúdzjeseal. De sfear is noflik. We witte fan elkoar wat ús ûnderwerp is en helpe elkoar geregeld as we wat nijsgjirrichs tsjinkomme. Dochs wol ik der dit jier op ta om myn ûndersyk ôf te meitsjen en dat wat ik fûn ha publisearje. In tal haadstikken steane al op papier, mar ik lis my net fêst op in útjeftedatum. Tsjintwurdich hat elkenien sintrale ferwaarming en in gasfornús en witte jongeren kwalik dat turf eartiids de belangrykste brânstof wie foar húshâldens om te stoken. Turf wie boppedat in wichtich eksportprodukt en brocht de oerheid in soad belestingsinten yn it laad. Om 1830 hinne waard jierliks 24 miljoen ton turf ferfierd yn Nederlân. Ik fyn it belangryk om de kennis dy't ik yn de rin fan de jierren opdien ha oer te dragen nei in folgjende generaasje.'

Skriuwster Itty Sluis ferstoarn

Op 6 juny is yn har wenplak Hylpen op 72-jierrige leeftyd de skriuwster Itty Sluis ferstoarn. Se hat in skoft siik west.

Itty Sluis. (Foto Jan Kalma)

|Teake Oppewal

Ferhalen skriuwe die Itty Sluis al yn har bernejierren. De aventoeren dy't se as famke belibbe, skreau se op en bewarre se neitiid yn in skuondoaze. Doe't de bern lyts wiene en se boppedat noch in baan hie, kaam se net mear oan skriuwen ta, mar se betocht wol spontaanwei ferskes foar de beide jonges. De doaze mei har earste ferhalen sette se op seker stuit by it âld papier, wat har letter spiet. Begjin jierren tachtich krige se de pinne wer op en skreau se koarte ferhalen, wat har yn 1991 in Rely Jorritsmapriis oplevere. Har debút *It holle ljocht* kaam út yn 1992. De reaksjes dêrop rûnen sterk út inoar. Positive wurdearring wie der yn it algemien foar it feit dat se in sf-roman skreaun hie, gjin gongber sjenre yn it Frysk. Dêrnei folgen in ferhalebondel, essees, in novelle, it boekewikegeskink fan 2002, *It meunster fan Skylge*, in jeugdboek, en har wichtichste wurk, de histoaryske roman *Striid sûnder ein* oer Trui Jentink.

Al om 1995 hinne hie se it plan om in roman te skriuwen oer Trui Jentink. Dy fassinearre har: striidber, ûnôfhinklik, warber, frijtinker, yn har wurk altyd opbokse tsjin manlju – krekt sa't sy it sels ûnderfûn hie yn har wurk op it provinsjehûs. En dêrnêst fielde Itty Sluis it as in skande dat wy tsjintwurdich sa'n bytsje fan Jentink ôfwitte. Se stoarte har hielendal op de stúdzje fan Trui Jentink, dy't libbe fan 1852 oant 1918, en har tiid. In biografy soe it net wurde kinne, dêrfoar moast tefolle oanfolle wurde mei ferbylding. Sadwaande kaam Itty Sluis út op in histoaryske roman. It waard in langrinnend en bytiden dreech projekt. Ein 2002 waard it resultaat presintearre yn Nijlân, it berteplak fan Trui Jentink. De ûntfangst fan *Striid sûnder ein* wie like divers as fan Itty Sluis har oar wurk, foar in part gearhingjend mei de fraach oft de kritikus de ferbylding fan de ynderlike wrâld fan Trui Jentink wichtich fûn of mear it ferhaal fan har striid en har tiid.

Itty Sluis hie noch in protte plannen, mar de kanker, dy't har sân jier lyn ek al ris geweken nommen hie en doe betwongen wie, kaam dochs wer werom. Sa't soan Ard, dy't yn Amearika wennet, it sei by de kremaasje op 11 juny: 'We hebben Ma te vroeg verloren. Tot zeer recent waren er nog zoveel plannen, meer boeken te schrijven, samen over een Friese historische roman te denken, zich afspelend in een ver verleden waarbij Friezen in Amerika verzeilden ver voordat Columbus het ooit deed (ja, het concept is al geschreven), zingen in twee koren, reizen naar Amerika, kunst maken, tijd verbrengen met de kinderen en kleinkinderen en dingen om het huis te doen.'

Foar wiidweidiger biografyske ynformaasje en reaksjes op *Striid sûnder ein*, sjoch www.sirkwy.nl.

Itty Nijdam waard berne yn 1939 yn Akkrum. Sy en har man Siep Sluis wennen sûnt 1998 yn Hylpen. Fan 1980 oant har vut yn 1995 wurke se as amtner foar de provinsje. Se hie in sit yn ferskillende advyskommisjes foar it Kolleezje, de lêste jierren by it Berie foar it Frysk.Se wie altyd tige belutsen by de ûntjouwingen yn it literêre fjild. Fan 1995 oant 2001 siet se yn it Skriuwersbounbestjoer.

De **poëzij** fan D.A. Tamminga

Douwe Annes Tamminga mei syn frou Sjouk Piebenga nei de útrikking fan de Gysbert Japicxpriis yn 1957.

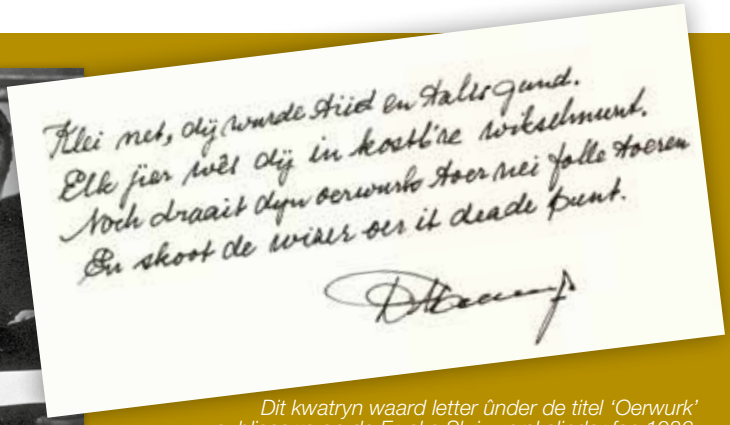

Klei net, dij wurde stiid en fallergund.
Elk jier wêt dij in kostlike wikselwurd.
Noch draait dyn oerwurk foer nei falle foeren
En skoot de wiser oer it deade punt.

Dit kwatryn waard letter ûnder de titel 'Oerwurk' publisearre op de Fryske Skriuwerskalinder fan 1986.

De *Samle fersen* fan D.A. Tamminga wurde meikoarten útbrocht. It mear as 700 siden tellende boek is foarsjoen fan in ynlieding troch Tineke Steenmeijer-Wielenga en de fersen binne besoarge troch Tineke Steenmeijer en Jelle Krol. Yn Tresoar komt nei oanlieding fan dy publikaasje in útstalling oer de poëzij fan Tamminga.

|Jelle Krol

Douwe Annes Tamminga (Winsum, 1909 – Ljouwert, 2002) begûn yn de jierren '30 mei it publisearjen fan syn gedichten. Syn poëzij lit in grutte foarmfêstens en behearsking fan de Fryske taal yn al syn fasetten sjen. Yn it algemien wurde de bondels *It griene jier* (1943) en *In memoriam* (1968) sjoen as hichtepunten fan Fryske lyryk. *It griene jier* befettet in rige gedichten dy't mei ynjûn is troch persoanlike omstannichheden oangeande leafde en berte, mar ek troch Ed. Hoornik syn lyryske syklus 'Geboorte' (1938). It ferlies fan iennichst soan Anne, dy't yn Amsterdam as studint oan de gefolgen fan in feninige ynfeksje kaam te ferstjerren, hat oan de basis lein fan it ûntstean fan *In memoriam*, de rige fersen dy't letter troch Theun de Vries treflik - en wat de ferkeap dêrfan oanbelanget suksesfol - yn it Hollânsk oerset waard. Tamminga stelde syn dichterskip ek bewust yn tsjinst fan it Fryske folk, ûnder mear mei syn balladen op tema's út de Fryske skiednis en sêgewrâld. In oare boarne fan ynspiraasje wie syn kristlik leauwe dêr't de psalm- en gesangoersettings, mar ek oare geastlike lieten fan tsjûgje.

Utstalling

De útstalling sil neist hânskriftlik materiaal oangeande de mear bekende fersen fan Tamminga, ek omtinken jaan oan oar dichtwurk fan syn hân, lykas gelegenheidsfersen, limericks, en toanielstikken yn fersfoarm. De eksposysje kin yn de Moanne fan it Fryske boek besjoen wurde yn de saneamde útstallingstrijehoek yn de stúdzjeseal fan Tresoar. It boek *Samle fersen* ferskynt fan 't hjerst by De Friese Pers Boekerij.

‘De klant is kening’

Aly de Boer is mei har team fan stúdzjesealmeiwurkers ferantwurdlik foar it goed helpen fan de besikers fan Tresoar. Troch de feroarjende fraach fan ynformaasjesintrum nei mear beleef- en moetingsplak en de ûntwikkelingen yn de tanimmende digitalisearring feroarje ek de funksje en taken fan de stúdzjesealmeiwurker.

|Marijke de Boer

‘Eins binne wy de skeakel tusken fysike en digitale besikers fan Tresoar en it ynstitút sels,’ fertelt Aly de Boer (1968). As teamlieder ynformaasjefoarsjenning stjoert se de meiwurkers oan op de stúdzjeseal dy’t besikers helpe mei fragen oer ûnder oare de kolleksje, aktiviteiten en útstallingen. Yn dat team wurkje sechtjin minsken, acht dêrfan falle ûnder har.

Moetingsplak

Ien fan de doelstellingen fan Tresoar is mear nei bûten komme mei de kolleksje. Dêrfoar is it gebou twa jier lyn yntern ferboud en hat de entree in iepener karakter krigen. Dy feroarings ha gefolgen foar de meiwurkers op de stúdzjeseal. ‘Se binne no ek ferantwurdlik foar de hal en útstallingsromten. Har rol as gasthear of gastfrou is belangriker wurden. Se binne it fisitekaartsje nei bûten ta.’ Dat smyt nijsgjirrige diskusjes op.

‘Sa meie de besikers har jas en tas net meinimme nei de seal, mar wat dogge je mei besikers dy’t allinne foar de útstalling komme? Foar sokke fragen moatte we passende oplossingen betinke.’ It wurk feroaret ek om’t der neist de fysike klanten hieltyd mear digitale klanten komme. Troch de digitalisearring fan bygelyks de Ljouwerter Krante kinne minsken thús op de kompjûter alle ynformaasje opsykje, wylst se earder inkeld op seal de krante lêze koene. It is lykwols net sa dat minder minsken nei Tresoar komme. ‘Der is in ferskowing yn it soart publyk dat hjir komt. Der komme faker studinten dy’t Tresoar brûke as har wurkplak.’ In oare doelstelling is dat Tresoar as moetingsplak midden yn de maatskippij stean wol. Ek dat hat gefolgen foar de minsken op de stúdzjeseal. ‘Sa hat it Frysk Deiblêd lêsten by ús har nije krante op tabloidformaat presintearre. Dan streamt om it middeisoere hinne yn koarte tiid de romte fol mei gasten fan bûten. Dan brûst it, dat fyn ik moai. Soks moatst fantefoaren wol goed kommunisearje mei de fêste besikers sadat se der rekken mei hâlde kinne. Myn erfaring is dat de measte minsken har der net oan steure as it mar bekend is. Sa kinne se derfoar kieze op in oare dei te kommen of op de stille stúdzjeseal te sitten.’

Bouwer

Aly de Boer wurket al hast fiifentweintich jier by Tresoar, mei foargonger FLMD meirekkene. As achttjin-jierrich famke kaam se binnen by it Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum, dat doe noch as selsstannich ynstitút oan de Grutte Tsjerkestrjitte yn Ljouwert siet. ‘Ik hie eineksamen havo dien en soe fierder mei de sekretaresse-oplieding. Us heit seach

Aly de Boer. (Foto Haye Bijlstra).

in advertinsje dat se by it FLMD om in dokumintalist sochten. Ik hie Frysk as eksamenfak dien, dat soks like my wol wat. Ik hie myn diploma noch net iens, mar ha wol skreaun.' Yn earste ynstânsje fersoarge se it knipselargyf en de biblioteek. Stadichoan kamen der mear taken by lykas it byhâlden fan wat yn de kranten ferskynde oer Fryske skriuwers en literatuer, it meihelpen by útstallings en balywurk. 'Eins diene je it hiele pakket, fan A oant Z. Dat hie alles te krijen mei dat we mei sa'n lyts ploechje fan tolve minsken wurken. As ien siik wie of mei fakânsje, dan naam de oar dat wurk oer. Sa stie ik it iene momint noch kofje yn te jitten by de iepening fan in nije tentoanstelling en as de besikers dan yn de seal wiene, moasten der noch hurd wat katalogy yn elkoar set wurde om dy nei ôfrin út te dielen. Dat ferskaat oan wurksumheden wie nijsgjirrich.' Doe't de petearen begûnen oer de fúzje mei it Ryksargyf en de Provinsjale Biblioteek, naam Aly de Boer in sit yn de tariedingskommisje. It FLMD hie gjin ûndernimmingsried dy't de belangen behertigje koe. Nei't de fúzje yn 2002 late ta it begjin fan Tresoar, kaam se as Frysk dokumintalist oan it wurk en siet dêrneist yn de ûndernimmingsried fan Tresoar. 'Ik bin in bouwer, wol meitinke oer wêr't we hinne wolle.'

Beweging

'Fansels sille we altyd de klanten betsjinje, de klant is kening by ús. De genealooch dy't syn famylje útsykje wol, is by Tresoar noch altyd op it goede plak. Minsken kinne har hieltyd mear sels rêde mei't der mear bestannen digitaal tagonklik wurde. Foar yngewikkelde fragen kinne se by de baly komme. Tagelyk ûndersykje we oft we de meiwurkers fan de stúdzjeseal mear ynsette kinne om de kolleksje fan Tresoar noch better foar it fuotljocht te bringen. Sa wurkje myn teamleden mei oan de Moanne fan it Fryske boek en organisearje mei simmeraktiviteiten foar de toeristen. Troch it ferskaat oan wurksumheden komt dat no noch wat te min út 'e ferve, dus besjogge we oft it wurk oars organisearre wurde kin. In oar ûndersyk rint nei de mooglikheid om mei Tresoar te chatten. Dêrfoar moatte we de funksjes en taken fan de meiwurkers op 'e nij besjen. Dy moatte dêr yn begelaat en oplaat wurde. De meiwurkers oansprekke op har kwaliteiten en dy ynsette op plakken dêr't se ta har rjocht komme yn in mei de tiid meigeand Tresoar. Dat is in boeiend proses. De wrâld om ús hinne feroaret lykas mei de opkomst fan sosjale media. Dêr moatst as ynstelling oan meidwaan, oars stiest stil. Dat yn beweging wêze, fyn ik nijsgjirrich. Ik wol wekker bliuwe en skerp wêze.'

De *opheffing* van de Friese Maatschappij van Landbouw

De archieven van de Friese Maatschappij van Landbouw zijn al een tijd geleden bij Tresoar in bewaring gegeven. Binnenkort wordt de inventarisatie van dit omvangrijke en belangwekkende archief afgerond. De inventaris wordt in boekvorm uitgegeven. Daarnaast is het de bedoeling om de inventaris dit najaar te presenteren tijdens een minisymposium over de geschiedenis van de Friese landbouw.

Vanuit het Landbouwhuis in Leeuwarden behartigde de Friese Maatschappij van Landbouw de belangen van de agrarische sector.

|Sjoerd de Haan

Sinds het midden van de negentiende eeuw hadden provinciale landbouworganisaties hun best gedaan de belangen van de boeren te behartigen. De Friese Maatschappij van Landbouw, opgericht in 1852 was daar één van. Anderhalve eeuw later zijn die provinciale organisaties allemaal van het landbouwtoneel verdwenen. Belangrijke oorzaken waren de schaalvergroting in de landbouw en de wetgeving op landbouwgebied die meer en meer van Den Haag naar Brussel werd verplaatst. Daarnaast waren vooral jonge boeren ontevreden over het functioneren van de organisaties. De Friese Maatschappij van Landbouw was zich van deze ontwikkelingen terdege bewust. Sinds 1989 probeerde de Maatschappij met diverse organisaties binnen en buiten de provincie samenwerkingsverbanden aan te gaan. In 1990 openden ze besprekingen met de Groninger Maatschappij van Landbouw en de Landbouw Maatschappij IJsselmeerpolders om de mogelijkheden van een federatie of een fusie te onderzoeken. De Groningers haakten vrij snel af. De Friese Maatschappij van Landbouw en de Landbouw Maatschappij besloten samen verder te gaan en daarbij alleen nog een volledige fusie na te streven. Daar hebben ze vervolgens ruim een jaar over onderhandeld. Het resultaat was dat ze besloten om een zogenaamde 'topvereniging' op te richten met de beide maatschappijen als leden. Deze leden sloten met de vereniging een overeenkomst waarbij ze al hun activiteiten aan de vereniging overdroegen. Deze topvereniging zou vier jaar blijven bestaan. Als zou blijken dat deze constructie goed beviel, zou daarna tot een daadwerkelijke fusie worden besloten. Op 1 januari 1992 was het zo ver. Toen kwam de Landbouw Maatschappij Friesland-Flevoland tot stand, bekend onder de afkorting LMF. Drie jaar later sloten ook de protestants-christelijke CBTB en de katholieke ABTB zich bij de nieuwe Maatschappij aan. En daarmee was in Friesland definitief een einde gekomen aan de georganiseerde belangenbehartiging op provinciaal niveau ten behoeve van de land- en tuinbouw. Momenteel zijn alle boeren verenigd in een landelijke vereniging LTO-Nederland. De Friese leden zijn met die uit Groningen en Drenthe verenigd in een noordelijke afdeling.

Archief Rob Tielman

|Ids de Jong

Affiche uit het archief van Rob Tielman. (Foto Haye Bijlstra)

Prof. dr. Rob Tielman overhandigde in mei een groot deel van zijn archieven aan Tresoar. Het betreft vooral de archieven van zijn activiteiten in de afgelopen 45 jaar in de Nederlandse en internationale homobeweging, Homostudies, HIV/Aids-preventie voor de Wereldgezondheidsorganisatie, het openbaar onderwijs en de geestelijke gezondheidszorg. De omvang van deze archieven bedraagt bijna zeventig meter. Bij de de archiefstukken zijn onder andere het notulenboek van het COC (van 1952 tot 1960), voorlichtingsmateriaal (posters en folders), knipsels en tijdschriften. Rob Tielman was voorzitter van het Humanistisch Verbond en speelde een belangrijke rol in de emancipatiebeweging van homo's en lesbiennes in Nederland en daarbuiten. Het archief wordt nog ontsloten en is daarom beperkt raadpleegbaar.

Foto's Peter Karstkarel

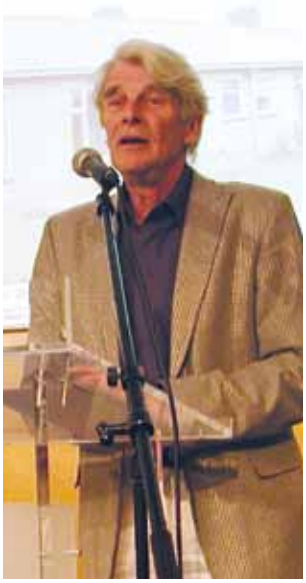

Peter Karstkarel hield een lezing over gebouwen die zijn gesloopt.

Tresoar ontving in mei van kunsthistoricus Peter Karstkarel zijn collectie die uit ruim 60.000 foto's en dia's bestaat. Hij begon midden jaren zeventig met het fotograferen van woningen en gebouwen in Fryslân. De 2.000 foto's betreffende woningcorporaties zijn al te bekijken via de website www.friesfotoarchief.nl. In het veld voor 'vrije tekst' kan de naam Karstkarel worden ingetypt om zo zijn foto's op te vragen. De overige beelden van de geschonken collectie worden gescand en zullen over enige tijd ook in het digitale beeldarchief komen. Bij de symbolische overdracht hield Peter Karstkarel een lezing met de titel Gesloopt. Aan de hand van beelden liet hij zien welke gebouwen in de loop van de jaren in Fryslân zijn gesloopt en wat er voor in de plaats is gekomen. Hij bestempelde de meeste nieuw verrezen (woningwet) woningen als een soort eenheidsworst.

Archief Oerol

|Amarens Hibma en Sjoerd de Haan

Oerol vierde in juni het dertigjarig jubileum. In 1982 organiseerden Joop Mulder en Piet Huisman op Terschelling hun eerste festival met als thema Terschelling voor Vogels. Er kwamen zo'n 2.000 cultuurliefhebbers op af. Oerol, het Terschellingse woord voor overal, was geboren. Nu is Oerol uitgegroeid tot een internationaal toonaangevend festival dat elk jaar tien dagen lang meer dan 55.000 bezoekers trekt. Het speerpunt en tevens de kracht van het festival is om vernieuwend en verrassend te blijven en steeds weer met andere invalshoeken te komen. De Stichting Oerol heeft besloten zijn volledige documentatieverzameling van posters, programma's, dagkranten, videobanden, geluidsopnamen en een grote fotocollectie bij Tresoar in bewaring te geven. Ook het bestuursarchief komt naar Tresoar. De collectie en het archief worden nog beschreven en zijn daarom niet toegankelijk.

Affiche van Dirk Bakker voor Oerol 1990.

Nijs fan de Stifting Freonen fan Tresoar

Excursie

Op vrijdag 7 oktober zal de jaarlijkse excursie voor de Vrienden van Tresoar plaatsvinden. Dit jaar gaan we naar het Cultureel Maçonniek Centrum, bibliotheek van de Vrijmetselarij, en het Museum Meermanno in Den Haag. Tussendoor wordt er voor een lunch gezorgd. Het programma:

7.30	fertrek út Ljouwert (busstasjon Aegonrotonde)
	vertrek uit Leeuwarden (busstation Aegonrotonde)
9.00	oankomst yn Purmerend: kofje en gebak
	aankomst in Purmerend: koffie en gebak
9.45	fertrek út Purmerend nei De Haach
	vertrek uit Purmerend naar Den Haag
11.00	oankomst yn De Haach: besite oan de bibleteek fan it Cultureel Maçonniek Centrum
	aankomst in Den Haag: bezoek aan de bibliotheek van het Cultureel Maçonniek Centrum
12.15	kuier nei Museum Meermanno
	wandeling naar Museum Meermanno
12.30	middeisiten yn Museum Meermanno
	lunch in Museum Meermanno
13.30	besite oan de bibleteekkolleksje fan Museum Meermanno
	bezoek aan de bibliotheekcollectie van Museum Meermanno
15.00	fertrek út De Haach
	vertrek uit Den Haag
17.30	oankomst yn Ljouwert
	aankomst in Leeuwarden

In het voormalige koetshuis is het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' gevestigd.

Kosten van de excursie

De excursie kost € 57,50, inclusief lunch. Aanmelden kan door op rekening 33 54 79 553 per deelnemende persoon € 57,50 over te maken t.n.v. de Vrienden van Tresoar onder vermelding van 'Excursie 2011'. Studenten, bursalen en AIO's kunnen met korting deelnemen. Voor hen kost de excursie € 37,50.

Boekemerk

De jierlikse boekemerk wurdt sneon 29 oktober foar de sechsde kear by Tresoar hâlden. It begjint om 10.00 oere. Tusken 10.00-11.00 oere is de boekemerk allinnich foar de Freonen. Se kinne dan maksimaal 15 boeken keapje. Tusken 11.00-12.00 oere is de boekemerk foar elkenien tagonklik en kin men safolle boeken keapje as men wol. De opbringst is foar de Freonen fan Tresoar. Wa't tusken tsienen en alven boeken keapje wol en noch gjin Freon is, kin dat fuortdaliks wurde en mei dan ek 15 boeken keapje.

Lêzing

Op tiisdei 15 november jouwe Jelle Krol en Tineke Steenmeijer-Wielenga in lêzing oer de samle fersen fan Douwe Tamminga. It begjint om 20.00 oere by Tresoar. Sjoch side 25 foar mear ynformaasje.

It lêste nijs (ek oer oanwinsten) fine jo op:
Het laatste nieuws (ook over aanwinsten) vindt u op:

www.tresoar.nl

Oanklikke op:
Aanklikken op:

Nijs > Oanwinsten
Nieuws > Aanwinsten

Foar nije Frysktalige útjeften sjoch:
Voor nieuwe Friestalige uitgaven zie:

Fryske skriuwers > Krekt ferskynd
Friese schrijvers > Pas verschenen

Fragen? Skilje of mail: tel. (058) 7890789 of ynfo@tresoar.nl
Vragen? Bel of mail: tel. (058) 7890789 of info@tresoar.nl

Kolofon | Colofon

Letterhoeke
ferskynt trijeris jiers
en is in útjefte fan Tresoar

verschijnt driemaal per jaar
en is een uitgave van Tresoar

Tresoar
Boterhoek 1
Postbus 2637
8901 AC Ljouwert/Leeuwarden
T (058) 7890789
F (058) 7890777
E info@tresoar.nl
I www.tresoar.nl

Redaksje | Redactie:
Marijke de Boer, Wieke de Haan, Ids de Jong, Jelle Krol, en Siem van der Woude (Tresoar)
Simone Steenbeek (Freonen|Vrienden)

Redaksjesekretariaat | Redactiesecretariaat:
Hilda Top

Foto's:
John van Geffen
en Andrys Stienstra

Foarmjouwing | Vormgeving:
Castel Communicatie, Groningen
Eldad Groenman en Harmen Heida

Letterhoeke
wurdt fergees tastjoerd oan
de Freonen

wordt gratis toegezonden aan
de Vrienden

Freon wurde? | Vriend worden?
Belje mei 058-7890789 of stjoer in e-mail nei info@tresoar.nl

Bel met 058-7890789 of stuur een e-mail naar info@tresoar.nl

Abonneminten | Abonnementen €15,-
Losse nûmers | Losse nummers € 5,-

© Tresoar en de auteurs 2005

Aktiviteiten | Activiteiten

septimber | september

11 Jofel cultuurdag, een dag in het teken van de Joodse cultuur, Tresoar, 11.00-18.00 uur.

13 VU-debatcafé, thema ‘Sociaal ondernemen’, Spreker Jack Crielaard, Tresoar, 20.00 uur.

16 Iepening Moanne fan it Fryske boek, Tresoar, 20.00 oere.

20 Lezing van drs. R.M. Naftaniël over ontwikkelingen in Israël, Tresoar, 19.30 uur.

22 Lezing Jonathan Israel over zijn laatst verschenen boek Democratic Enlightenment, Tresoar, 20.00 uur.

30 Boekpresintaasje Friezen yn ’e frjemdte, Tresoar, 14.30 oere.

oktober

1 Fryske Genealogyske dei, tema ‘200 jier famyljenammen’, Tresoar, 10.00-16.00 uur.

7 Excursie Vrienden van Tresoar naar Den Haag. Vertrek 7.30 uur.

14 Congres over de universiteit van Franeker, Koornbeurs in Franeker, 10.00-16.30 uur.

15 Merklappendag, Tresoar, 10.00-12.30 uur.

16 Ofsluting Moanne fan it Fryske boek, Harns, middeis.

25 Lezing van rabbijn ing. I. Vorst over ‘Geloven in een G-d die wel bestaat, Tresoar, 19.30.

29 Boekenmarkt Freonen/Vrienden van Tresoar, Tresoar, 10.00 uur.

novimber | november

15 Lêzing fan Jelle Krol en Tineke Steenmeijer-Wielenga oer de samle fersen fan Douwe Tamminga, Tresoar, 20.00 oere.

22 Lezing van prof. dr. I. Abram over holocaust-educatie, Tresoar, 19.30 uur.

23 Stúdzjedei oer de Franeker Universiteit, Tresoar, 10.00-16.00 oere.

Mear ynfo? > www.tresoar.nl > aginda
Meer info? > www.tresoar.nl > agenda
Kaarten? > 058 7890789